



JOK-Bladet

Medlemsblad för Järvafältets Ornitologiska Klubb **3:2018**

**Ny artikelserie:
Historiska åter-
blickar om
Järvafältet**

**Hur går det
för havsörnen
i Mälardalen,
och för vitryg-
gen i Sverige?**

Möt "Limpan"

**Göktyte-
och uggle-
holkar...**

Notiser, exkursionsrapporter och en varg som kom förbi...



Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK)

Järvafältets Ornitologiska Klubb (JOK), bildades 1961 och har allt sedan dess haft till huvuduppgift att observera och värna om fågelfaunan på Järvafältet.

JOK bedriver idag en intensiv verksamhet på norra Järvafältet, med målsättningen att området skall innehålla en så art- och individrik fågelfauna som möjligt.

Då Järvafältet är utsatt för kraftig exploatering runt kanterna, utgör klubben den viktigaste garanten mot eventuella övertramp. Detta görs genom fortlöpande dialog med de ansvariga kommunerna, myndigheterna samt andra intressenter.

JOK är lokalförening i Stockholms Ornitologiska Förening (StOF), samt ansluten till Sveriges Ornitologiska Förening - BirdLife Sverige (SOF).



Medlemsavgiften är fr.o.m. 2019 100:-.
Klubben har cirka 500 medlemmar.

Läs mer om klubben på hemsidan, där finns även kontaktuppgifter för styrelsen och andra viktiga funktioner: www.jokhemsida.se

JOK-Bladet

Årgång 57 (grundad 1962)

Nr: 3/2018

ISSN: XXXX-XXXX

Redaktör och grafisk design: Jorge Lintrup
Båtsmans Nähls Gränd 4, 16347 Spånga
Tel: 070-6416040

E-post: jorgelintrup@gmail.com

Ansvarig utgivare: Ulf Svahn

Facebook: "Fågelskådare på Järva"

Distribution: Clas Cronlund

Tryck: Tennegräf

Omslag: "Granis" kattuggla nära Eggeby gård, foto: Mattias Järvinen

JOK:s plusgironummer:

Pg 580 132-9

Redaktionen Ruta:

Vad kan jag bidra med?



Av beklagliga skäl, som vi nu alla känner till, blev JOK-bladet oväntat utan redaktör i våras, och eftersom Olle dessutom arbetade ensam med medlemsbladet, också utan någon som kunde hantera layouten. Jag anmälde då intresse för att hjälpa till med att sätta ihop bladet med hjälp av någon form av redaktionskommitté, eftersom mina kontakter bland fågelskådare i Stockholmstrakten fortfarande är begränsade efter en trettioårig frånvaro, då jag varit bosatt och verksam i norra Dalarna.

Vad kan jag då bidra med? Jo, över fyrtio års erfarenhet av att bygga föreningstidskrifter, alltifrån små politiska pamfletter på FNL-

tiden, och vidare en lång tillvaro med Naturskyddsföreningen i Mora, där jag ansvarade för "Björnramen" och "Dala-Natur". När föreningarna så småningom såg sig nödda att ge ut en serie böcker, blev det bokverkstad hemma i lägenheten. Och så har det fortsatt.

När datorn kom in i föreningslivet, började jag även bygga hemsidor. En annan teknik, men innehållsmässigt ungefär detsamma. Man har dock inte samma behov av att skapa ett nytt nummer flera gånger om året, trots att man ändå måste hålla sidan uppdaterat och intressant.

Mitt intresse för släktforskning ledde till att jag startade "Genklang", medlemstidning för Ovansiljans Släktforskare, som fortfarande lever med den äran. Och när jag blev anställd på Sveriges Släktforskarförbund, sedan jag flyttat tillbaka till Stockholm, blev det åtskilliga layoutarbeten med diverse broschyrer och böcker.

Förra året gick jag i pension, vilket ger mig möjlighet att äta mig ett och annat utan att det läggs upp på något annat drygt. Så nu hoppas jag att soppan jag blandar ihop i fortsättningen kommer att smaka gott, och att andra hugade kockar anmäler sitt intresse för att vara med och röra i grytan. Jag tycker nämligen att ju fler som är med och deltar i en förening eller i en medlemstidning desto bättre blir det! Och jag inser klart, att utan hjälp av er andra så blir det inget JOK-blad!

Du som medlem kommer naturligtvis att uppleva en förändring av tidskriften. Vi är alla olika och arbetar utifrån våra egna premisser och förutsättningar. Jag vill göra en snygg tidskrift, med ett brett innehåll som både utmanar läsarens intellekt och ändå håller en begriplig och opretentiös nivå. Du kommer att hitta både stort och smått, mest från när, men också från fjärran.

Jag vurmar för njutningen i vår hobby. Det ska vara kul att skåda fågel! Att tävlas ska vara en utmaning för själen, inte ett tvång där den som inte hänger med behöver känna sig utanför eller klandrad. För mig är en bra exkursionsledare en person som rättar sig efter den deltagare som går långsammast, både fysiskt och mentalt. Och det allra bästa med varje exkursion är att ta fram kaffe-termosen och njuta av fågelsången i trädskronorna i goda vänners lag.

Så ska det också vara i en klubbtidning, tycker jag! ☒

Tack för ordet!

JORGE "JOJJE" LINTRUP, redaktör

Foto: Mattias Järvinen

JOK är mån om att hantera dina personuppgifter enligt den nya dataskyddsförordningen GDPR!

Läs mer om detta i klubbens hemsida:

www.jokhemsida.se/om-klubben/



Olle Bernard till minne

Som säkert alla har hört vid denna tidpunkt har vår vice ordförande Olle Bernard hastigt och mycket tragiskt avlidit den 15 april. Olle blev 72 år och skulle fyllt 73 i oktober.

Olle föddes i Sundbyberg där familjen bodde under de första åren innan familjen flyttade till Hälsingland där Olle växte upp. Orten Arbrå vid Ljusnan blev en central plats där Olle tillbringade mycket tid med släkten. Efter skolgång och utbildning till ingenjör började Olle på Vattenfall där han arbetade fram till sin pension 2002.

Även om vi känner Olle från sin tid som ornitolog och naturvän i Järfälla där han bodde under många år var sport en viktig del. Som ung var Olle aktiv i Ljusdals bandy- och fotbollslag och senare som domare i fotboll. Men det var i sin egenskap av primus motor och vice ordförande i JOK som Olle fick utlopp för sitt stora natur- och fågelintresse. Olle var en mycket uppskattad vice ordförande under många år där han bland annat var ansvarig för JOK-bladet som dess redaktör. En av de stora förändringarna under Olles tid som redaktör var introduktionen av en fyrfärgstidning i ett riktigt tidsskriftsformat.

Olle var inte bara den naturliga medelpunkten i skådarlaget som samlades antingen vid 30-meters, i fågeltornet eller vid röda ladan vid Säby strandäng utan hans insats som företrädare för fågel- och naturintresse i sitt samarbete med kommunerna runt Järvafältet var betydande och mycket uppskattat av såväl kommunerna som andra organisationer även långt utanför Järvafältet. För sitt engagemang utsågs Olle till Järvafältets hjälte 2009. När det nya fågeltornet i trä brann ned var Olle central i byggnationen av det nya tornet och hans idéer kring olika lösningar användes av kommunen i nyuppförandet. I sitt arbete för ett levande Järvafält såg han tidigt betydelsen för Nationalstadsparken av den så kallade gröna kilen och arbetade för utökad reservattänkande kring den. Något som nyligen resulterat i ett reservat kring Igelbäcken. Under tecknade ordförande och f d ordförande hade ett lätt jobb med Olle som vice.

Men även om Olles insatser för Järvafältet var viktigt var det människan Olle som många inom klubben liksom besökare på Järvafältet kan vittna om. Olles varma personlighet och involverande sätt hjälpte de närvarande till naturupplevelser med ett naturligt fokus på fåglar. Många höjdpunkter finns men den gulbrynade sparven som dök upp vid matningen 2009 stod ändå i



Olle Bernard när han invigde fågeltornet vid Säbysjön, som han, inte utan stolthet, förklarade att han varit med och konstruerat själv.

särklass. Saknaden efter Olle blir stor för oss inom JOK och i många andra sammanhang och hans arbete med att bevara Järvafältet måste nu vidareföras av oss andra. ☒

ULF SVAHN, ordförande JOK

STIG HOLMSTEDT, f.d. ordförande JOK



Kortrecension: **VARGATTACKEN - ett reportage av Lars Berge.**

Boken är ett seriöst försök att förklara hur människors syn på vargen som art och vargen som djurparksdjur har förändrats genom tiderna och hur dessa ändrade attityder lett fram till att man underskattat vargens farlighet i hägn. Författaren gör en noggrann utredning av förhållandena, inte minst attityderna hos forskare och personal, som ledde fram till vad som uppenbarligen var en undviklig och dödlig konfrontation mellan varg och skötare på Kolmårdens djurpark för några år sen. Boken lär oss att inte vara naiva och godtrogna gentemot ett potentiellt livsfarligt rovdjur, som till skillnad mot hunden aldrig låter sig tämjas helt. Den seriöse naturälskaren bör betrakta vargarna med respekt, både de hägnade och de fria, och inse att ett rovdjur alltid förblir ett rovdjur. Och precis som för tigrar och isbjörnar så bör vi kämpa för att de ska få sitt självklara utrymme för sin existens, utan att vi ska förvandla dem till klappvännliga kompisar. Berges bok är klart läsvärd och ett vettigt inlägg i vargdebatten. Boken berör dock inte den sedan länge infekterade debatten om vargens vara eller icke vara i den svenska naturen, vilket är en fråga för sig själv. ☒

Bihotell till gagn för fågelfaunan...

Naturskyddsföreningen genomför i år en kampanj för bihotell. En rad kändisar har ställt upp för att puffa för solitärbin och andra insekter. Bygg om din trädgård eller din balkong, sätt upp humleholkar, bihotell och plantera fjärilsrestauranger!

Och faktum att alla dessa åtgärder gynnar fågelfaunan kring ditt lilla revir. Insekterna lever ju först som larver, som är en perfekt föda för trädgårdens fåglar. Och då insekter också är viktiga pollinatörer, blir trädgår-



den rikare på frukt och bär, som utgör viktig näring för hungriga fåglar! ☒

Sänkta priser på Ikanos bostadsrätter i Barkarby...

...kan bara bekräfta att marknaden har svalnat och att det innebär att bygggrasriet avstannar i kanten på naturreservaten... [källa: MittiVästerort] ☒



JOK-doppingen

Som klisterdekal, kan köpas av Karin Callmer, Roland Jarvad och Mats Weiland.

Pris: 20:-

Programpunkter i höst:

30 september: Fågelvandring på N. Järva
2 oktober: Föredrag Anders Bjärvall
18-21 oktober: Ölandsresa
28 oktober: Fågelvandring på N. Järva
6 november: Föredrag Johan Lind
25 november: Fågelvandring på N. Järva
(För fler detaljer se tidigare nummer eller klubbens web-sida www.jokhemsida.se) ☒



Vill du hjälpa till?

De flesta ansvariga för aktiviteterna i och kring Järvafältet välkomnar nya intresserade. Det kan röra sig om holkuppsättning och eventuell märkning av holkhäckare, eller att hjälpa till med vintermatning och "fågelrestaurangen". Ibland behövs det vassröjare, och de som sköter dämnet i Igelbäcken skulle säkert bli glada för lite hjälp. Hör av dig till styrelsen om du vill hjälpa till i klubben! ☒

Fotografierna...

...i denna tidning är samtliga skänkta av duktiga naturfotografer och är viktiga bidrag till naturskyddet i vårt område och på annat håll. Hjärtligt tack till dem!

Kompensationsåtgärder för förbifarten...

Trafikverket "kompenserar" för intrånget i naturen där förbifarten dras fram. På Lovön har man byggt konstgjorda fiskgjusbon och på andra håll har man byggt plattformar åt duvhöken att häcka på. Huruvida dessa åtgärder är av någon betydelse, kan diskuteras. Järvafältet "kompenseras" med ett par s.k. amfibiedammar för att man skalat av kanten på reservatet mellan Häggvik och Akalla. Man anlitar miljökonsulter, dvs företag bestående av biologer som hittat en nytt slags lukrativt entreprenörskap. En dialog med verkliga naturvårdare IRL borde vara bättre. ☒



Enligt uträkningar av Bo Söderström, biolog och författare till boken "Hur tänker din katt?" blir hela 17,5 miljoner fåglar per år kattbyten om man räknar med både Sveriges ungefär 1,1 miljoner tamkatter och de cirka 100 000 katter som idag lever förvildade efter att deras ägare övergivit dem. De viltlevande katterna tar ungefär tre gånger så många byten som en tamkatt. ☒

Nyobsat perioden april-juli:

Sydnäktergal

Strax utanför vårt rapportområde konstaterades den 16 juni, att den näktergal som under tre veckors tid hade suttit i ett buskage i Ormbacka, intill Viksjö golfbana, egentligen var en sydnäktergal. Platsen fylldes förstas genast av en mängd skådare från när och fjärran, som höll buskaget under sträng uppsikt medan myggen surrade kring deras öron.

Det var första gången arten observerades så nära Järvafältet (bara en dryg kilometer från Barkarby Handelsplats), och bara andra gången arten setts i Uppland. Ragnar Lagerkvist upptäckte den.

Sydnäktergalen är en sällsynt gäst i vårt land (76 fynd). Utbredningsområdet sträcker sig från Medelhavet och Nordafrika, och åt nordväst till Storbritannien och Tysklands gräns mot Danmark. ☒

Rosenstare

Bergianska Trädgården ligger även den strax utanför vårt rapportområde, cirka 1,5 km sydost om Järva Gård. Där lät en rosenstare sig beundras av en stor skara skådare den 7 juni. Dagen därpå var den som bortblåst och de som gjort sig omaket att ta sig till huvudstadregionens botaniska park fick mycket motion men tji fågel.

Rosenstaren håller normalt till i trakterna kring Svarta och Kaspiska haven (ibland ända fram till Balkan) där den följer gräs-hoppssvärmarna, och gör ett och annat besök i Sverige nästan varje år (214 fynd). I början på juni var flera individer på besök i vårt land. ☒

Inga nya bk:n i år

Till skillnad mot förra året, upptäcktes inte någon *brandkronad kungsfågel* på eller i närheten av Järvafältet i år. En individ höll dock till på Skogskyrkogården söder om huvudstaden, enligt Artportalen. Då arten föredrar ett habitat som det finns gott om i vårt område (kantzoner mellan barr- och lövskog, samt blandskog), är det fullt möjligt att den i så fall blivit förbigången. En uppmaning om att aktivt söka arten på lämpliga lokaler nästa säsong kan då kanske vara på sin plats. ☒

Vid Säbysjön...

På morgonen den 19 april skickade Hans Quiding ut ett meddelande på JOK-larm att han såg en and vid Säby strandäng från fågeltornet i Säbysjön som han inte fick kläm på – "underlig parkanka – hybrid". Bilder, från bl.a. Peter Andersson och Nils Eng, kom snart ut på sociala media och så var diskussionen igång. Diskussionen slutade med att fågeln borde vara en *korsning*

mellan blåvingad ärta och skedand, men om man tittar i fågelböcker så ser den snubblande lik ut en australisk skedand. Anden var inte kvar dagen efter, utan då låg den istället vid Ströms mad, Fysingen. Den blev kvar i Fysingen till 5 maj. ☒

Trastsångare sjöng vid Säbysjön från 12 maj och fram till månadsskiftet. Den satt först vid Kajen eller strax norr därom, och sedan flyttade den sig bort till strax norr om Kärleksholmen. Den som gav sig ut till den ännu fuktiga sumpskogen innanför vassruggen, blev genast anfallen av tusentals blodtörstiga stridshelikoptrar, även kända som skogsmygg. Varvid man i panik fick ta till harvårjan och spola trastsången... ☒

På eftermiddagen den 4 juni hittade Johan Wallin en hona *rödhuudad dykand* från Säby strandäng i Säbysjön. Efterföljande skådare, med Michael Norman i spetsen, såg fågeln mycket bättre från fågeltornet. Strax efter halvnio drog dock fågeln iväg mot SV, för att inte ses mer den kvällen. *Nästa kväll sågs fågeln igen förbiflygande från fågeltornet i Säbysjön. Stockholms rapportkommitté tittar f.n. på den observationen.* ☒

Höstarna 1972, 1973 och 1974 sågs en hane rödhuudad dykand i Säbysjön. Det antas att det var samma fågel som återkom. Hösten 1992 låg en hane i Översjön. Den återkom våren 1993 och alternerade då mellan Översjön och Ravalen. I maj 1994 gjordes en mer tillfällig observation av en hane rödhuudad dykand i Säbysjön. Den antas också vara samma individ som 1992 och 1993. Det var alltså 24 år sedan som arten sågs på Järvafältet och observationen det tredje fyndet i området. ☒ En glada passerade sjön den 23/6 och flög åt sydost. Peter A. som såg den bestämde den till en trolig *brunglada*, men den flög så högt upp så att det var svårt att svära på. Den 29/4 observerades dock en brunglada på närmare håll (tornskogen) av samme observatör. ☒

De senaste fyra åren har *rördrom* konstaterats häcka i Säbysjön. Under juni-juli kan de gamla fåglarna setts flygande när de transporterar mat till sina hungriga ungar. Många har besökt fågeltornet och för första gången fått se en rördrom. För att inte tala om alla intresserade fotografer. I år var det inga rapporter alls om tutande rördrom under våren, men vår hane har under åren spelat väldigt sparsamt. Första noteringen under året gjorde Nils Eng den 7 juni, då han såg en fågel snabbt dimpaner i vassen. Den 9 juni såg Peter Andersson en rördrom göra en lite längre flygtur. Efter detta sågs sedan rördrommar flygande dagligen, farms från fågeltornet. Uppenbarligen hade rördrommarna ungar

i boet. Dock tog observationerna slut mycket abrupt efter 17 juni. Tidigare år har mattransporterna pågått till mitten av juli. Det finns stor anledning att tro att något har gått snett med häckningen detta år, eftersom mattransporterna slutade så snart. Vad som har hänt är svårt att gissa. Vi får bara hoppas att paret är intakt och kommer tillbaka nästa år och gör ett häckningsförsök igen. ☒

Under en av sina många morgonrundor hörde Ingemar Edmundh en *vassångare* från Jägarkullen, SV Säbysjön. Datumet var den 9 juli. När detta skrivs en vecka senare sitter fågeln fortfarande och sjunger. Det här är ett sent datum för en sjungande vassångare. En hypotes kan vara att den fört en tillbakadragen tillvaro i sjön en längre tid och detta är en sängperiod i samband med en andrakull. Mer troligt är att den har varit på annan lokal tidigare och bytt lokal till Säbysjön, för att göra ett nytt försök här. Vassångare har tidigare noterats på Järvafältet den 9-15 maj 2014 och den 18 maj 1996. Båda gångerna i södra delen av Säbysjön, som i år. ☒

Hästa gård



I början av april 2017 hittade Ari Määttä Järvafältets första *svarthakade buskskvätta* vid Örs hästhagar i närheten av Råstasjön. Ari ville inte vara sämre i år utan hittade också fältets andra. Fågeln upptäcktes vid Hästa gård på eftermiddagen den 9 april och den höll mestadels till vid den lilla ridbanan som finns där. Liksom fjolåret var det en hane som besökte oss. Han stannade kvar hela eftermiddagen och kvällen, men kunde inte återfinnas morgonen efteråt. Hästa gård ligger visserligen på Södra Järvafältet men fågeln gick också in i som det första fyndet för Norra Järvafältet. Gården ligger alldeles nära Akallälänken, som utgör gränsen mellan Norra och Södra Järvafältet. Det visade sig att det gick fint att se fågeln uppifrån vägen också och vi räknar så, att om skådaren befinner sig på området, så spelar det ingen roll var fågeln är för att krysset skall vara godkänt. ☒

Havsörnen i Mälardalen

Intervju med Peter Hellström, projektledare



Havsörnen är en av de arter som svarat bäst på de ansträngningar som gjorts av naturvårdsorganisationer och frivilliga eldsjälur. Fortfarande en bit in på 90-talet kämpade man med giftfria vinter- och stödutfodringar, bobyggen och habitatskydd, samt många misslyckade häckningar på grund av kvarvarande miljögifter som slunkit ut i naturen och förgiftat äggen.

Men någon gång i det nya århundradet vände trenden, och alltfler häckningar ledde till att alltfler ungar kom på vingarna och nådde vuxen ålder. Naturskyddsföreningen startade Projekt Havsörn 1971 under ledning av Björn Helander, som fortfarande inte drar sig för att klättra upp för vajande stammar för att ringmärka ungar. Numera som frivillig pensionär, 72 år gammal. Nu, 2018, har projektet landat, efter att ha tagits över av Naturhistoriska Riksmuseet och den nya yngre projektledaren, Peter Hellström.

— Projekt Havsörn som det såg ut är nedlagt och har gått från ett räddningsprojekt till ett övervakningsprojekt där det mesta jobbet görs av frivilliga krafter. Vi håller ett vakande öga över havsörnarna, som har blivit ett studieobjekt.

Just nu inventerar vi häckningar med hjälp av helikopter.

— *Blir de inte skrämde av maskinen, när ni kommer farande? undrar redaktören.*

— Nej, inte alls. De sitter kvar i boet eller i boträdet, där de vuxna håller ett öga på de just nu nästan flygga ungarerna (juni 2018).

Jag frågar vad som egentligen har förändrats de senaste åren. Svaret blir att förutom den snabba beståndökningen, så har örnen blivit märkbart oskyggare, så till den milda grad att man snart bör förvänta sig att se häckningar nära bebyggelse och till och med inne i stadsnära skogsbestånd.

— Det börjar bli svårt för örnen att hitta tjocka och kraftiga boträd, men förvånansvärt nog så nöjer de sig med betydligt klenare träd än vi trodde tidigare. Vi ser alltfler bon i de frötträden som lämnats kvar på hyggerna för att fröa av sig.

— Örnen uppträder regelbundet över huvudstadens centrala delar, och vi har häckande havsörn alldeles inpå knuten. Paret som häckar i Fysingen behöver vi inte hyscha med, de är redan välkända och ett bra exempel på hur det kommer att se ut i framtiden.

— *Jag har hört att de konkurrerar med fiskgjusen. Är det sant?*

— Det finns inga säkra belegg för detta, men fiskgjusen har minskat kraftigt under en lång tid. Vi vet dock inte varför. Kanske är det problem i övervintningsplatserna? Det kan dock inte utslutas att gjusarna minskar på grund av havsörnsökningen.

Uppgången har varit stark, men återspeglar inte det antal ungar som borde produceras årligen. I Mälardalens sjösystem häckar för närvarande cirka 60 havsörnspar. Men många par avbryter häckningen av olika anledningar. Det kan bero på störningar, men också på andra havsörns konkurrens om revir



Havsörnspar på bo, Lettland

ren och boplatserna. Subadulta havsörnar uppträder ibland i "huligan-gäng" och kan vara oerhört aggressiva gentemot adulta.

— I år har vi redan märkt 480 ungar, och alla är inte klara än. Siffran gäller hela landet. Självklart får vi in ett antal omkomna havsörnar, men nuförtiden är väldigt få påskjutna – vilket var vanligt förr, och hittar vi hagel i dem, har de fått i sig dem via skjutna djur som de ätit av.

Peter har cirka 15 medhjälpare som assisterar honom med att ringmärka. Medelåldern är dock ganska hög, 63 år, vilket gör att han välkomnar hugade intressenter – förutsatt att de är yngre.

— *I flera länder, som Estland, Lettland, Norge och Danmark, kan man följa*

dalen

edare



häckande havsörnar "live" genom upp-satta webb-kameror vid bona. Och många fågelvänner följer dessa häckningar och sprider massor med goodwill bland människor som inte är rena fågelskådare. Vore inte det något för det nya Projekt Havsörn?

— Absolut! Det vill vi gärna göra, men det saknas pengar sedan projektet minskats ner, och som ensam anställd är jag fullt sysselsatt med existerande arbetsuppgifter. Kameraövervakning kräver personalresurser som vi inte har, och om man dessutom måste jaga sponsorer för att finansiera den dyra utrustningen, så är det ännu svårare. Vi har dock inte släppt frågan, eftersom webb-kameror faktiskt har bidragit till att man lärt känna arten mer i detalj. ☒

Intervju: *JOJJE LINTRUP*

Följ rovfåglarna live via web-kameror i våra grannländer!

Red tycker det finns anledning till att puffa för de live-kameror där man kan följa bl.a. havsörnar, fiskgjusar, svarta storkar, ormvråkar, skrikörnar, kungsörnar och duvhökar på sina respektive bon. Har man tid, kan man följa häckningarna från att de börjar bättra på sina risbon på senhösten, till dess att ungarna lämnat boet på sommaren och bara gör ett och annat spontanbesök.

Många fördomar faller ihop som korthus, liksom en hel del av de "fakta" som hängt med i artbeskrivningarna tidigare. För var det enbart initierade som kunde följa häckningarna under stora ansträngningar och bara sporadiskt. Nu gäller minutövervakningar dygnet runt, eftersom det alltid finns någon närvarande framför skärmen när något händer. Det mest spännande är samtidigt det mest tragiska, när örnar ryker ihop i revirstrider, och det är inte

alltid "hemmalaget" med mamma och pappa örn som vinner.

Samma sak gäller även de andra arterna. Storkarna är olidligt grymma när de favoriserar sina stora ungar och till slut petar de svagaste över kanten. Kråkor hackar sönder havsörnens ägg, mården stjälar halva kullen, ungfåglar attackerar häckande par utan rimlig anledning, osv.

Det finns flera Facebook-grupper som följer häckningarna. Där sparas information och observationer. Vill man följa mer intensivt finns internationella chattar knutna till varje häckning. ☒

- Havsörnsbon 2015/18
- Fåglar inpå knuten
- <http://www.looduskalender.ee/n/en/node/2172>



Bilden föreställer den enda ungen i det estländska boet (en riktigt maffig hona som brås på sin storgväxta mamma) den 18 juni i år. Risboet är då raserat sedan flera dagar, men ungen som inte börjat flyga än, klamrar sig fast på resterna. Det är det andra boet som har fallit ihop på platsen, beroende på två faktorer; dels att boet grundkonstruerats av människor, och dels att tallen den är byggd på är för klen och rankig.

Om "Projekt Havsörn" i Sverige kan man läsa mer i Naturskyddsföreningens webb-sida (www.naturskyddsforeningen.se), samt i tidskriften *Projektvärlden* (PDF) (www.projektakademien.se/pa/wp-content/uploads/2011/04/2010-Bj%C3%B6rn-Helander.pdf)

Författare och globetrotter med 6200 artkryss...

Porträttet: Lars Imby

Lasse har alltid verkat för att de som älskat naturen ska få begripliga handböcker och tillgång till många kurser och exkursioner. Hans stora passion är emellertid de många resorna världen över och alla exotiska fåglar han hittills fått beskåda.

— Jag föddes på Gärdet, men det kommer jag inte ihåg nåt av, för när jag var ett år gammal flyttade vi till en lägenhet i Abrahamsberg, där vi bodde några år. Var nog 8 år när vi flyttade igen, och vi kom till ett ganska nybyggt Hässelby gård, där jag fortfarande bor.

Vi sitter på Pallas konditori i Vällingby centrum, i den del av byggnaden som förr var DN:s depeschkontor, och slurpar var sin kopp té med wienerbröd. Lasse, eller "Limpan" som han kallas av sina närmaste vänner, är den första i raden av porträtterade i den här nya serien av intervjuer, där JOK-bladet avser att lyfta intressanta personprofiler.

Hemmiljön låg intill den då ganska förfallna Hässelby slotts "bakgård", där ruffiga gamla kåkar varvades med förvildade trädgårdar där senare ett kolonilottsområde anlades. Den gamla stenladugården hade ännu inte blivit bilverkstad och barnen var rädda för den "tokiga gubben" som var bosatt i ett av kråkslotten. Senare visade det sig att "gubben" bara var en snäll farbror som målade tavlor.

— Jag hade ett tidigt intresse för historia och för vetenskap. Så när några kamrater hittade en död skrattnås de ville lägga på en myrstack för att "rensa" den från det ruttnande köttet - för att ta reda på skelettet och fjädrarna - vaknade mitt intresse för fågelfjädrar. Så började ett flerårigt samlande av fjädrar, med kompisarna, i Grimstaskogen som låg nära.

Under 50-talet växte intresset för natu-



ren successivt, men många äventyr i Grimstaskogen. Ett tillhåll var "Vipsjön", en sumpmark nära Räcksta träsk som senare täckts av fyllnadsmassor och blivit hundrastplats.

— Där häckade viporna och många andra fåglar som gillar våtmarker. Vipsjön var bättre än Räcksta träsk, som bara var en enda stor vassrugge. Det var under den tiden jag skaffade min första kikare, en utdragbar sändär lång en, du vet, för ett öga... Jag har den kvar än! Det blev såklart bättre kikare med tiden.

— Jag gick med i Fältbiologerna 1959 när det blev mer allvar. Olle "Mårr-Olle" Mauritzon ledde den första ord-

nade exkursionen till Broängarna, som var min favoritplats länge. Sedan kom Kooperativa förbundet och byggde jättelagret och skrämde bort allt som häckade på ängarna med sina pålningsmaskiner. De fina vadarstränderna försvann också så småningom, och numera är det ganska magert där. Vi åkte även ut till Hjälstaviken och Landsort, mest på cykel eller moppe.

— Första exkursionen till Järvafältet gick till Spånga kyrka som då låg långt ut på landet. Nu ligger Tensta på samma ställe. Och en exkursion därute slutade abrupt, faktiskt. Vi hade tagit oss upp till "Kajen" vid Säbysjön för att kolla efter doppingar, och hörde att man sköt ute på skjutfältet. Plötsligt började kulorna regna ner över trädtopparna där vi stod så vi blev tvungna att springa därifrån.

Efter realskolan pluggade Lasse zoologi och botanik på universitetet, men det var svårt att få justa arbeten inom branschen då, så det dröjde ända fram till början på 70-talet innan han fick jobb som assistent vid botaniska avdelningen på Naturhistoriska riksmuseet. Parallellt med detta ledde Lasse studiecirklar och exkursioner för Studieförbundet, tills han 1977 fick en fast tjänst vid museets avdelning för paleobotanik (fossiliserade växter), parallellt med annat smått och gott på andra avdelningar.

— Det hände att jag fick tjänstgöra som jourhavande biolog till och från. Ett riktigt roligt jobb.

Första kontakten med JOK, minns Lasse, var exkursionerna till nedre Dalälven på 70-talet. De leddes av Stig Holmstedt och gick ut på att inventera områdena som nu är nationalpark. Senare deltog Lasse i restaureringen av det som nu är 30-meterskärret, som då var en helt igenvuxen djungel av al och sälg.

— Vi hittade faktiskt en bobyggande



Lars Imby, född precis efter krigsslutet, har ett liv präglad av böcker och fågelresor världen runt. Intresset började med en samling fågelfjädrar, och snart ska han åka så långt bort det bara går, till Nya Zeelands kiwifåglar och keapapegojor.

pungmes där ett år, men den blev inte kvar. Fick väl ingen hona att häcka med. 30-meterskärrens öppna yta var faktiskt inte större än de trettio meter det har uppkallats efter.

— Det var andra tider på många sätt. Vi brukade stanna till vid Brokind och Bjärka-Säby i Östergötland på väg till Öland, för att titta på mellanspettarna, men sedan kollapsade arten och försvann helt från vårt land.

30-meters har varit den sociala biten för Lasse. Många har hängt med länge. Några figurer har häckat där stadigvarande, som t.ex. Olle B, Hasse K och Tommy C, och så har det varit många andra som antingen stått där ibland, eller tagit en sväng förbi för att kolla läget.

— Det är ganska skönt att ha någonstans att gå när benen inte längre tillåter några långpromenader...

Ett par saker som verkligen karakteriserat Lasse är hans många resor världen över, och det faktum att han både skrivit en del egna böcker, och översatt en hel hög engelskspråkiga dito. (Efter en koll hemma visar det sig att redaktören har ett par stycken av dessa i hyllan

hemma...) Lasses böcker: Fjärilar i Sverige, Svenska fågelboken (i många olika upplagor även utomlands), samt Trädgårdens djur. Översättningar: Europas träd och buskar, Fjärilar – en fälthandbok, Träd, Alla Europas dagfjärilar, samt Däggdjurens värld – en Guinness rekordbok.

— Min stora passion har ändå varit mina många resor. Jag har varit nästan överallt, med början i Tunisien 1972, Gambia 74, och Kenya 75-76. Det blev resor i princip varje år. Ett antal resor till Sydamerika, flera till Nordamerika, jag har varit på Antarktis och flera av de vindpinade öarna i Södra ishavet, som god kontrast till Indien, Nya Guinea, Thailand, Madagaskar, Tibet och Sydafrika - för att nämna några. Nästa resa går till Nya Zeeland, där jag hoppas få lära känna Kiwin och flera andra bevingade invånare med ikonstatus. Hittills har jag samlat ihop cirka 6 200 arter fåglar världen över, långt ifrån något rekord, men ändå...

På frågan om vilka arter som fastnat hårdast på hans näthinna, svarar han dröjande:

— Razolärkan på Kap Verde är jag mest stolt över. Den kan inte längre ses av någon allmänhet. Vi höll lite dricksvatten på klipporna på i den snustorra miljön, och då kom lärkorna och drack bara någon meter ifrån oss. Annars står konzumelhärmtrasten i Konzumel utanför Yucatánhalvön högt i kurs, liksom blå paradisfågel och wilsonparadisfågel i Papua, praktlyrfågeln i Australien och träskonäbben i centrala Afrika. Imponerande rovfåglar som apörnen i Filippinerna och harpyan i Sydamerika. För att inte glömma motsatsen, bikolibrin på Kuba, världens minsta fågel, stor som en humla... Kamdoppingen i de patagoniska stäpperna ligger också bra till, då den riskerar att försvinna när som helst.

Vem kunde tro att den rufsige lille mannen med den gamla slitna ryggsäcken skulle vara en sån hejare på jäglar och ha farit omkring så mycket?! Nästan som en svensk David Attenborough!

— Attenborough! Honom träffade jag när han höll på med serien "Liv på Jordan". Trevlig man! ☒

Intervju & foto: JOJJE LINTRUP



En varg

Den 2 maj strövade en varg igenom Norra Järvafältet. Peter Andersson blev ett av vittnena till detta och hann fotografera händelsen. Här är hans egen berättelse:

”Blev ombedd att skriva en text till detta nummer av JOK-bladet angående vargobservationen den 2 maj 2018 på Järvafältet och om mina personliga upplevelser av densamma. Och härmed följer alltså en kort berättelse om detta:

Efter en cykeltur till Norrviken i Sollentuna via Rotebro och Edsån, stannade jag till i motlutet utanför Helenas Café. En sista koll efter något, kanske en gulärla, innan definitiv hemfärd.

Tog upp kikaren och sökte av fältet söder om caféet och upptäckte då en varg som kom från höger. Den gjorde en lov i en större dunge, farten var inte särskilt hög och den stannade upp och vädrade. Sedan fortsatte den i riktning mot skogen/höjden mellan Ravalen och E4:an.

Jag förstod att vargen snart skulle vara ur sikte och jag ville inte vara ensam om observationen så jag såg mig om hastigt efter fler vittnen. En pappa med sitt barn vid Bögs gård visade föga intresse trots att jag tog i ordentligt, "Varg!", skrek jag och pekade uppfordrande. Försökte igen och tog i från tårna en andra gång och då tittade mannen upp ordentligt, och svarade nåt i stil med, "Jaha, det har jag aldrig sett här".

Folk från gården kom skyndade och jag pekade mot vargen. De såg vargen på fältet innan den försvann upp i skogen. Tog upp mobilen ur benfickan för att larma ut i den rikstäckande appen Bird Alarm - utter har ju larmats tidigare så varg ska nog gå bra, tänkte jag. En viss tvekan

infann sig, såg jag verkligen rätt - ropar man varg till "hela" Sverige och det senare visar sig vara nåt annat... Larmet gick ut, även på det lokala JOK-larmet.

Begav mig sedan upp till gården för att fråga vilka som sett vargen och berätta vem jag var och att jag var medlem i JOK. Jag pratade en stund med Lotta Sjögrund som också sett den, och jag pratade med syskonen Ström.

Och när vi stod där på gårdsplanen kom vargen tillbaka, från samma håll som den försvann. De andra förhöll sig rätt svalt inför detta och jag invaggades tydligen i det "normala" för jag höll på att glömma bort att försöka dokumentera det ovanliga besöket. Rev upp mobilen igen ur benfickan och fotade genom handkikaren när vargen rörde sig söderut över fältet mot Hanstaskogen. Jag släppte den ur sikte strax innan skogsbrynet för att se om jag fått med nåt på bild. Det hade jag och jag bifogade en bild i BA som av någon anledning, publicerad, såg väldigt "suddig" ut. Bild till det lokala larmet fungerade dock tillfredsställande.

Strax efteråt började det fylla på med folk, bl a andra skådare och fotografer. Rikard Dahlén, naturvårdschef i Sollentuna kommun och JOK:are, kom till platsen. Det gjorde även JOK:aren Elisabeth Eklund. Båda gratulerade mig till obsen, vilket kändes fint.

Sedan blev det definitiv hemfärd, och lite senare rapportering av fyndet på Artportalen. ” ☒

/PETER ANDERSSON (TEXT OCH FOTO)

Ps. Varg hade eventuellt synts samma morgon i närområdet, fick jag höra vid samtalen på gårdsplanen. Lennart Karlsson på Fäboda gård omnämndes i sammanhanget.



g kom förbi...

Läget för vargen:

Årets båda inventeringar, den fysiska och spillningsinventeringen, ger båda samma resultat: När vinterns inventeringssäsong avslutades 31 mars fanns inte fler än runt 250 kända levande vargar i landet. Den omfattande tjuvjakten på varg som pågått under senare år finns av naturliga skäl inte med i statistiken eftersom den exakta omfattningen inte finns dokumenterad. Samtidigt som den fysiska inventeringen av antalet familjegrupper genomförts under vintern har även en spillningsinventering gjorts. Den senare visar att det fanns +- 315 vargindivider i den svenska populationen. 20 av dessa tillhör den norska populationen enligt gängse fördelningsprincip av gränsreviren, dessutom har 44 svenska vargar av de DNA-identifierade konstaterats döda senare under inventeringsperioden. Vilket innebär att den svenska populationen när inventeringsperioden var över bestod av +- 250 individer - minus det antal okänt dödade i tjuvjakt, drunkning, ihjälsparkade etc. Spillningsinventeringens resultat jämförd med den fysiska inventeringen visar i princip samma siffror när årets kända döda familjegrupper dras bort. I inventeringsrapporten anges antalet familjegrupper i Sverige till 28 plus 2,5 familjegrupper på den svensk-norska gränsen. Drar vi bort de familjegrupper som försvann helt eller delvis under licensjakt och skydds jakt under den gångna vintern har vi inte mer än 24 familjegrupper kvar vid inventerings slutet. Alltså 240 vargar enligt nuvarande omräkningsfaktorn tio. Räkna vi med den rätta som snart kommer att införas, alltså faktorn åtta, har vi inte mer än runt 190 vargar. [Svenska Rovdjursföreningen 2018]

Efterspelet på Järvafältet:

Det var åtskilliga skådare som åkte till platsen sedan Peter Andersson larmat via Band. Ett gäng stod vid åkerkanten söder om Bögs gård där den blivit fotad, ett annat vid P-platsen nära skjutbanan, och så några längs grusvägen däremellan. Magnus Lindberg cyklade senare till platsen med sin lille son på barnstolen, och när han passerade inhägnaderna mellan Bögs och Väsby gårdar i skymningen, fick han syn på vargen som stod och tittade efter honom när han kom cyklande. När en traktor kom åkande lommade den in i skogen i nordlig riktning och försvann. Det sista som rapporterades var dagen därpå, då en lokförare såg vargen nära Upplands Väsby. Inget har hörts senare, så man kan anta att den klarat sig helskinnad genom äventyret i huvudstadens urbana djungel. Av fotona att döma var det troligen en vuxen hane. Ingen ungvarg således, som brukar vara de som rör sig vida omkring utanför de vanliga reviren.



Det finns i dagens läge cirka 200 vuxna vargar i Sverige, varvid ett antal delas med Norge eftersom deras revir sträcker sig mellan de två länderna. Till dessa kommer årets valpar, men de bör inte räknas in i statistiken. Populationen har alltså minskat radikalt de senaste åren och ligger på en absolut botten för vad regeringen beslutat är en livskraftig stam. Till saken hör också att man skjutit bort ett stort antal av de individer som bär på de gener från nyinvandrade vargar som ger den kraftigt inavlade vargstammen nytt friskt blod.

Den främsta orsaken till minskningen är *tjuvjakt*. Stora områden där det funnits revir under många år, är numera helt "vargfria", trots att de ligger i kärnområdena för arten. Och för de flesta insatta står det klart att de senaste årens tekniska landvinningar, där åtelkameror spelat en avgörande roll (upsatta viltkameror vid utlagda åtlar som skickar bilder direkt via telenätet), gör att vargarna inte har en chans att slippa undan tjuvjägarnas förföljelse. Det finns därutöver ett antal vittnesbörd om att man använder sig av *förgiftade åtlar* för att döda vargarna. Det allra senaste, är vittnesmål om att tjuvjägare parkerar fordon i närheten av en rendezvousplats, spelar upp vargyl på repeat och sen skjuter vargen när den kommer för att kolla.

Det är även uppenbart att attityderna mot varg har hårdnat hos landsbygdsbefolkningen. De påverkas dels av den *hårdföra propagandan* som vargmotståndarna står bakom, där jägarintressen driver på för att utrota allt som påverkar jaktkvoter negativt, och en alltmer polariserad inställning där stad ställs mot land och "dom däruppe" ställs mot "oss härnere", ofta påhejade av lokalpolitiska populisterna av olika färg. Begreppet "skjut, gräv och tig" beskriver en allt vanligare attityd ute i landet. En beklaglig eftergiftspolitik gentemot dessa grupper, främst manifesterad genom att vargen inte ens tillåts existera i renkötselområdena, ger vargmotståndet ett alltför stort utrymme. Detta dessutom i kombination med ett starkt minskande intresse för miljö- och naturskydd...

Också *skydds jakt* leder till att ett antal vargar dödas varje år. Anledningarna kan skifta, från att vargen anses utgöra en fara för närboende och barn, till att någon individ riktat in sig på att jaga husdjur. Då ofta föranlett av dåligt stängslade djur eller lössläppta jakthundar i vargrevir. En annan viktig orsak till vargstammens minskning är att den på sina håll har drabbats av *skabb*. Så, precis som för fr.a. råven, skjuter man bort smittade individer så fort man påträffar dem.

Framtiden ser alltså mörk ut för den svenska vargstammen. ☒

JOJE LINTRUP

Det gamla Järvafältet

En historisk återblick - del 1: Namnet Järva

Med den här artikeln tänker jag som historieintresserad och gammal släktforskare börja sätta lite "kött" på de kringspridda "skeletten" vi påträffar lite här och där på Järvafältet. Jag tänkte gräva i annalerna och leta reda på de människor som bebott området, ja, sätta ansikten på de många båtsmantorpen och gårdarna vi passerar när vi cyklar eller vandrar omkring i reservaten.

Det första som slår mig, är att jag ända fram tills helt nyligen inte kände till varifrån namnet "Järva" kommer eller hur det har uppstått. Så jag slog upp det i en bok som handlar om Stockholms gatunamn, och fick en första glimt av svaret.

"Järva" betyder "grus" och syftar antagligen på Stockholmsåsen på vilken Järvagårdarna har legat. Ordet kommer från ett sedan länge övergivet ord "erw" eller "jorvi", ibland stavat "yrwe", och på andra håll även "yrwel". Redan 1291 nämns "Hyrwa", och 1371 uppträder namnet "Yffro Yrwo" som gårdsnamn i Solna, senare stavas det "Yrwe" (1409) och "Erffwa" (1483) och då finns det tre bosättningar på platsen med det namnet, nämligen Mellan- och Nederjärva, samt Överjärva. Samtliga gårdar i närheten av Ulriksdal i Solna.

Det militära övningsfältet, som ersatte Ladugårdsgårde, som länge varit övningsfält för de närbelägna regementena, tillkom genom ett riksdagsbeslut år 1905 och omfattade omkring 5 000 hektar och sträckte sig från Järva i sydöst och fram till den nuvarande Rotebroleden, där också det nuvarande reservatet slutar. Man antar att namnet togs efter en av de gårdar där det nya övningsfältet började...

Militären byggde omfattande anläggningar under över femtio års tid, och en del av dem stöter vi på lite här och där när vi rör oss i skogarna och på fälten. Det rör sig oftast om betongbunkrar i de gamla skjutfälten, gamla skjutbanor, grävda värn på alla möjliga och omöjliga ställen, samt underjordiska hangarer i närheten av den gamla flygflottiljen.



Bilderna föreställer gårdarna Mellanjärva och Nederjärva i mitten av 60-talet, då Nederjärva och delar av Mellanjärva revs.

Idag har uteliggare och graffitikonstnärer lagt rabarber på flera av bunkrarna, till skogsvandrarens stora förvåning.

År 1962 beslöt regeringen att lägga ner merparten av övningsfältet. Kvar blev en del anläggningar kring Ursvik och Solna, bl.a. de byggnader där många av oss gubbar besökte när vi som 17-åringar fick mönstra inför en stundande värnplikt. Flygflottiljen F3 omvandlades till civil flygklubb, medan berhangaren omvandlades till allmänt militärförråd. 1970 startade byggnationerna på Järvafältets södra delar, och stadsdelar som Rinkeby, Tensta och Hjulsta växte fram som svampar ur jorden. Vi som var med på den tiden minns också den proteströrelse som växte fram för att rädda naturen på det gamla övningsfältet. Vad många hade det slutat om inte dessa röster hade höjts vid den tiden!

Som gräddes på moset kan jag berätta att namnet "Yrwel" inte är helt obekant för

mig som fågelskådare. Någon mil uppströms Österdalälven, från Mora räknat, rinner älven genom en stor "knix" kallad Dynggrav. Den är egentligen ett inlandsdelta bestående av Alderängarna i norr och Åmänget i söder. Bägge områdena högintressanta med sitt mikroklimat. Lugnvattnet, som den annars rätt strida Österdalälven rinner ner i, dvs Dynggrav, samlar stora mängder fåglar under flyttningstider, och således även fågelskådare som samlas på den södra stranden, kallad "Yrvel".

Nästa gång tar jag mig an någon av de många båtsmantorpen på Järvafältet, och då får de som inte vet, reda på att "båtsman" inte bara är en hund i Astrid Lindgrens sagovärld! ☒

JOJJE LINTRUP

(PS: Om du har kunskaper om de historiska platserna på Järvafältet, eller egna minnen, så är du hjärtligt välkommen att delta i den här artikelserien!)

Ingrid Stenman: Rapport från Ölandsresan i maj

Så vart det då äntligen dags för den efterlängtdade JOK-resan till Öland, som gick av stapeln 16 till 20 maj.

Jag och min syster hade bokat in oss, och som relativa nybörjare pirrade det ordentligt av förväntningar och även lite oro över vad som väntade.

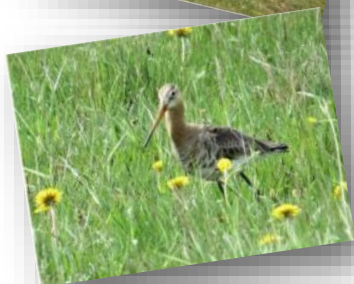
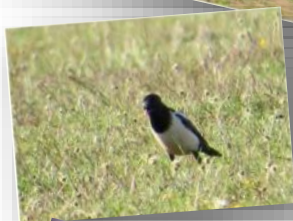
Visst hade man hört att det var skådning från tidiga ottan till sena kvällen kors och tvärs över Öland, men det kändes mest som en utmaning och inget vi skyggade för. Men hur vi "amatörer" skulle tas emot av alla duktiga skådare var kanske det som oroade mest. Vi skulle bo i ett av Stig Holmstedts hus på Öland nästan hela gänget. Men redan innan vi var framme på resdagen gjordes det första stoppet.

Västerstadviken, fram med tuber och kikare. I vit skjorta och reskläder inledde vi vår första skådning medan frysvaror och packning låg kvar i bilen... härlig inledning. Säljar på stora stenbumlingar, underbara Öland. Skärfläcka, brushane, gravand, rödbena, dvärgmåså, kryssen bara rasade in...

Väl framme hos Stig möts vi av en underbart god middag och de övriga deltagarna, för att därefter ge oss ut på lite nattryssning. Nattskärra, kornknarr, vaktel, enkelbeckasin var bara några av arterna Stig och Gustav Knall hade inom räckhåll för våra idel öron.

Vi fick lära oss att "om man dra fram öronen" så hör man mycket bättre, alltså gör elefantöron av händerna och tryck framåt ... vid det laget var vi så trötta så vi bara skrattade, klockan var mitt i natten när vi äntligen dök i säng och undrade om vi överhuvudtaget skulle vakna nästa morgon. Men roligt hade vi haft!

Tidig morgon nästa dag började vi på Ölands södra udde, där såg vi alla tänkta arter man kan se för årstiden för att sedan bege oss upp mot norr och besöka de lokaler där Stig och Gustav hade förreknogoserat lite godbitar åt oss, trädlärkan ute på Gårdby Sandhed som hade flyguppvisning för oss, rödspov vid Kapelludden, stjärtnes och pungmes vid Petgårde träsk. Det kändes som om dom här proffsen visste var varenda fågel befann sig. Den här dagen fick vi dessutom lära oss att fågelskådare inte viker för lite väder, då det blåste så vi knappt kunde stå upp, än mindre hålla i kikaren. För att tuberna skulle kunna hållas upprätta fällde vi ner stödbenen och hukade med dem i lä



bakom bilarna. Det var då en havsörn kom strykandes bakom ryggen på oss två meter över vattenytan.

Den södra udden var nog favoriten där började vi varje morgon och där hittade vi för oss nya arter varje dag, inte minst i Bertils trädgård där bland annat blåhaken rastade. Norra och södra lunden bjöd på allt från halsbandsflugsnappare, till som-margylling.

Utefter den vackra Fyrvägen ner mot udden kunde vi också hitta rariteterna afton-falk och rosenstare.

När larvet på silkeshägern, ägretthägern och gråhägern som slagit kvällsläger tillsammans kom, fick vi åka betydligt längre men det var det värt. Vi fick alla tre i samma tubfält samtidigt vilken fantastiskt syn.

Man kan nog säga att vår amatörklädsel överlag under veckan utmärkte sig något mot de övriga fågelskådarna, det visade sig dock vara till en väldig fördel för oss då ett

stort mått av överseende och hjälpsamhet kom från alla håll och skådare på Öland. Att Stig och Gustav över huvud taget orkade höra på våra tjugiga upprepningar om vad det var vi såg och hörde... Det var törnsångare, höksångare, härmsångare, grönsångare, gransångare och så vidare till höger och vänster hela tiden och vi försökte ta in. Vad säger man till sådana proffs? "Vilka fantastiska öron du har!"

Och till sist alla dessa fantastiska "fågelsträck", som kom med gäss i tusental och åter tusental framförallt de vitkindade gässen, ett snabbt öga från Stig som konstaterade att "fågelsträcken" var "tomma". Tomma sträck innebär att det inte finns några rariteter i dem som tex rödhalsad gås osv. Jag älskade "de tomma" sträcken som nästan förmörkade himlen. Sista morgonen kom de jag väntat så på, två tomma streck med prutgäss, nu hade jag gjort Öland.

Vi hade under dessa dagar sett och hört 161 arter. Inte konstigt att det kändes som vi inte längre kände igen någon, tur att det finns appar med fågelläten.

Vilka underbara dagar ihop med dessa proffs. Min oro inför resan hur vi amatörer skulle tas emot av alla duktiga fågelskådare var förstås helt obefogad, så mycket hjälp, stöd och uppmuntran i vårt skådande vi fick. Tack alla ni som var med och tack framförallt till Stig och Gustav som så väl tog hand om oss och ledde oss till så fantastiska fågel-lokaler. Så kul det var. ☑

**Nästa nummer av
JOK-Bladet kom-
mer ut omkring
1:a december!**

Ur innehållet:

- Om båtsmanstorpen
- Råstasjöns hägrar
- Fiskgjusens status
- Ta en fika inne i värmen
- Profilen: en ny gubbe
- Exkursioner, rapporter, foton och nyheter

Äntligen!

Det är sällan det lite utslitna ordet äntligen är mer användbart än nu då Järfälla kommun har fattat beslut om inrättandet av ett naturreservat kring Igelbäcken i Järfälla.

Syftet med Norra Igelbäckens naturreservat som det är beskrivet i kommunens beslut är att säkra de värdefulla livsmiljöerna i och omkring Igelbäcken, samt att de växt- och djursamhällen som är karakteristiska för dessa livsmiljöer ska ha gynnsamt tillstånd. Syftet är också att återställa och nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter. Syftet är vidare att skydda Igelbäckens flöden och goda vattenkvalitet. Syftet med Norra Igelbäckens naturreservat är också att tillgodose behovet av tätortsnära områden för friluftslivet. Naturreservatet syftar vidare till att säkra en viktig del i ett utpekat svagt ekologiskt samband i den gröna kil som området är en del av.

Beslutet togs i kommunen den 23 april 2018 och invigningen sker den 29 augusti med representanter från såväl kommun som från JOK. Det är stor enighet bland de politiska partierna om inrättandet av ett reservat vilket är glädjande. Moderaterna har i en reservation pekats på risken för tunnelbanearbetets påverkan men i övrigt inte varit emot själva bildandet. En bred politisk enighet om behovet är bra då det kommer att underlätta det fortsatta arbetet med att skydda bäcken.

På bilden ses begränsningen av reservatet enligt den röda linjen som alltså gäller fram till kommungränsen.

Kommunen har också fattat beslut om skötselåtgärder och har i en målbild beskrivit en naturlig bäck som kan meandra, översvämma behålla död ved och en strandkaraktär som är i hög grad trädbevuxen med olika typer av bottenområden. Området anses därigenom få bra förutsättningar för den ovanliga fisken grönlång. Den gamla rullbanan är tänkt att tas bort men kulverteringen ska inte nödvändigtvis grävas upp om en ny strömfåra bedöms vara gynnsammare.

I den sydvästra delen av reservatet finns en sänka där målbilden är att det ska bli en myllrande våtmark som bidrar till den biologiska mångfalden. Renat dagvatten från Barkarbystaden ska föras ned i våtmarken och blir därmed en plats med goda reproduktionsmöjligheter för olika groddjur.

Ett viktigt beslut är nu fattat och det finns goda intentioner för området. Nu är det upp till bevis från kommunens sida och får oss gälla det att ligga på för att de goda intentionerna infrias samt att ställa upp med kunskap och kanske även arbete för att en levande och artrik Igelbäck inte bara ska vidareföras utan även förbättras. ☒

ULF SVAHN



Grönlång

Tycker du om den nya tidningsprofilen?

Redaktören vill gärna ha återkoppling, både positivt och (eventuellt) negativt. Vill du bidra med foton är du välkommen att höra av dig med vad du har att erbjuda. Samma sak med texter. Behöver du hjälp att författa, inga problem, vi fixar det tillsammans! Har du bara tips eller förslag till nya artikelämnen, skicka på e-post eller ring! En fin tidning drar till sig både nya medlemmar och t.ex. naturfotografers vill att vi ska titta på deras foton. Vi kan tyvärr inte erbjuda någon ekonomisk ersättning för bidragen, men en fjäder i hatten för ditt bidrag är inte kattskit det heller! Redaktörens tel: 070-6416040 och epost: jorgelintrup@gmail.com VÄLKOMMEN!

Djupanöversvämningen, orsak och konsekvenser:

Ny sjö i Djupandalen våren 2018

I vintras noterade jag att det var ovanligt mycket is/vatten nedanför lilla stallet vid Hägerstalund. Även vid islossningen i mitten av april var de ängar som normalt används som hagar för hästarna rejält översvämmade. Rykten började florera att det hade med Förbifart Stockholm att göra.

Det är Trafikverket som ansvarar för det enorma vägbygget Förbifart Stockholm. Det är dock olika bolag som får entreprenaden för olika delsträckor. För trafikplats Akalla, som kommer att hamna nära den nyligen nedlagda crossbanan, heter entreprenören Züblin Scandinavia. Vägbyggen genererar och drar enorma mängder med massor. Züblin (säkert med Trafikverket) har därför ansökt om att få lagra grus- eller jordmassor som genereras nu i början av bygget, på en närliggande plats. Dessa kommer att behövas i avslutningen av bygget. Den platsen blev mellan infartsvägen till Hägerstalund och gamla landningsbanan på Barkarby flygfält. Området ligger inom Igelbäckens Kulturresevat (Stockholm), men ägs såvitt jag förstår av både Stockholms och Järfälla kommuner, med vilka överenskommelser har slutits. Massorna började deponeras under 2017. Området kommer att användas till 2020.

Nu är det dock så att vattnet som kommer uppifrån Djupan går i en kulvert under gamla flygfältet, som mynnar nära Kista Golfcenter (driving-rangen). Sedan ansluter bäcken till Igelbäcken nära Akallakorset. Massupplaget ligger dock för nära kulverten, så kulverten har helt enkelt kollapsat under trycket och täppts igen. Då blir det stopp i bäcken. Jag har dubbelkollat att det gått till på detta vis, med Johan Strandqvist som är informationsansvarig på Züblin. Entreprenören har ordnat så, att man har satt ner tre stora pumpar och lagt tre långa slangar som skall leda vattnet förbi massupplaget. Vattenmassorna som samlats i Djupandalen var dock omfattande, och man kan säga att inte förrän någon vecka in i juli 2018 var översvämningen över.

För stallen och de hästägare som normalt använder dessa ytor som hästhagar har detta varit en katastrof – mer än hälften av ytorna har under våren varit vattenfyllda och obrukbara som hagar.

För oss fågelskådare har det å andra sidan varit en ny spännande fågellokal. Det här liknar situationen när man anlägger ett nytt vatten (viltvatten). Redan under det första året brukar fågelrikedomen vara stor. Så kan man säga att det blev även i detta fall. Häckningar av olika vattenfåglar har noterats och under torrlägningsfasen i juni blev det fina ytor för rastande sydsträckande vadare.

Häckningar: Grågås 2 kullar, gräsand flertalet kullar, knipa 2-3 kullar, sothöna 2-3 kullar, mindre strandpipare 2 kullar, tofsvipa 2-3 kullar, skogssnäppa minst 1 kull.

Andra observationer under maj-början av juli: Snatrand max 6 ex, kricka max 20 rastande i slutet av juni, årta 1 par 28.5 och 1 hona 25.6, smådopping har hörts några gånger, svarthakedopping 1 par sågs i maj, brushane 4 ex 22.6, drillsnäppa 1 ex 11-16.6, svartnäppa 1 ex 21-22.6, gluttsnäppa 1-2 ex 26.6-6.7, grönbenadagligen 16.6-6.7 - max 26 ex den 23.6 och rödbena 1-3 ex 16-20.6 ☒

JOHAN WALLIN



Karta: Johan Wallin



Nils Eng



Nils Eng



Johan Wallin



JOK-pionjärens naturvårdsarbete hjälpte arten att överleva, men...

...HUR STÅR DET TILL MED VITRYGGEN IDAG?

Det är nog inte känt bland alla medlemmar i JOK att föreningen under en lång period, i huvudsak 1970- och 1980-talet, hade sin huvudsakliga verksamhet i det område som nu utgör Färnebofjärdens nationalpark vid Nedre Dalälven. Man kan nog säga att JOKarna var med och upptäckte områdets stora värden för fågelfaunan och sedan hade en ledande roll i att dokumentera dem och därmed tillhandahålla det kanske tyngsta beslutsunderlaget inför förslaget om nationalpark. Med sina 10 000 hektar är Färnebofjärden, invigd år 1998, den största nationalparken söder om de stora norrländska. Som utgångspunkt för arbetet hyrde föreningen åren 1972-1992 en stuga i Ljusbäck utanför Tärsjö. Vi ägnade oss särskilt mycket åt att leta efter och studera vitryggig hackspett. År 1976 hittade vi inte färre än tio bon av arten vid och i närområdet kring Färnebofjärden. Samtidigt uppskattades antalet par vid hela Nedre Dalälven till ca 25 och i Sverige till ungefär 100. Sedan har det

dessvärre gått utför i skov, d.v.s. större minskningar vissa år följda av längre perioder av konstanta antal fåglar. År 1995 fanns det bara tre par och nästa år bara en enda ensam fågel vid Färnebofjärden. Fem fåglar försvann alltså från en säsong till en annan. Bara några år senare häckade de sista av de ursprungliga svenska fåglarna i Värmland.

Innan människan började bruka skogen i Norden förnygrades stora delar av den genom återkommande skogsbränder. De skapade mängder av död ved och där trivs de stora skalbaggs-larver som utgör vitryggens huvudföda. Man kan alltså misstänka att vitryggarna på den tiden förde en nomadiserande tillvaro och flyttade mellan brännorna. Allt tyder på att arten då var ganska vanlig. Sedan skogsbränderna tyglats och skogsbruket alltmer rationaliserats och inriktats på snabb produktion av barrvirke har vitryggens livsutrymme krympt dramatiskt. Från och med 1900-talet har den i

huvudsak fått nöja sig med marginaliserade områden som lövrika strandskogar och igenvuxna hagmarker. Även förekomsten av sådana har dock minskat vilket successivt gjort vitryggens situation än svårare. Man har under senare år kommit fram till att ett par av arten inom ett område av 500 hektar behöver minst 100 hektar skog med minst 85 % lövträd, högst 15 % gran samt minst 20 kubikmeter död ved per hektar. Sådana områden vimlar det inte direkt av i dagens svenska skogar.

År 1975 skapades Projekt Vitryggig hackspett genom ett samarbete mellan Sveriges ornitologiska förening (SOF) och dåvarande Skogshögskolan. Projektet togs sedan över av Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) år 1990. Det sysslar främst med att söka efter arten i lämpliga miljöer, att bevara dessa miljöer samt att föda upp fåglar som sedan släpps ut i naturen. Själva uppfödningen försiggår sedan år 2003 på



Peter Nilsson, Piteå

Nordens Ark i Bohuslän samt sedan år 2016 även på Järvzoo i Järvsö i Hälsingland och på Skansen i Stockholm. Avelsfåglaerna kommer ursprungligen från Norge eller är ättlingar till dessa som fötts i fångenskap. Utsättningen av fåglar går till så att man i utvalda för arten lämpliga miljöer håller flygfärdiga ungar i voljärer (stora burar) och med strikt övervakning under en veckas tid i juli. Därefter öppnar man en lucka så att flygarna kan flyga ut. Utsättningsarna görs i tre områden i landet, varav ett i och vid Färnebofjärdens nationalpark och ett i Båtforsområdet några mil längre nedströms i Dalälven. Hittills har över 100 fåglar satts ut och de har resulterat i 20 häckningar. Förhoppningen är att söka skapa hållbara populationer av arten som kanske kan förstärkas genom invandring från öster.

Tyvärr har vittryggens miljöer i parken försämrats. De minskade våröversvämningarna har gjort att granen trängt in i de strandnära lövskogar-

na, ”svämskogarna”, och börjat skugga lövträden. Eftersom dessa behöver vara solbelysta för att bli riktigt attraktiva för insekter har detta medfört att födan för vittryggen minskat. Dessutom har den sedan slutet av 1980-talet snabbt växande stammen av bäver inneburit att många av de strandnära och mest solbelysta asparna fällts av de flitiga djuren. Återväxten har sedan snabbt betats bort av framför allt älg, men även av rådjur och bävrarna själva. Förhoppningen är att den nya skötselplanen för nationalparken, antagen i år, i förening med åtgärder kring parken från länsstyrelserna, Skogsstyrelsen och skogsbolagen kan bevara eller återskapa tillräckligt många lämpliga områden för att vittryggen ska återfå en stabil population i trakten och så småningom även i ett vidare område.

Vi som jobbar med att följa upp resultaten av utsättningarna börjar med ålderns rätt att bli allt färre.

Nya friska krafter, inte minst från JOK, är därför välkomna. Kontakta gärna undertecknad om detta. På köpet får man ofta stora naturupplevelser!

Varför satsar man då stora resurser på att rädda den vitryggiga hackspetten? Svaret är att man då inte bara räddar arten själv utan också vackra lövskogar och cirka 200 andra hotade arter, från lavar och svampar till fåglar, som finns i samma miljöer. Vittryggen brukar kallas för en ”paraplyart” för dessa. De är alla viktiga för att skogens ekosystem ska fungera. Vittryggens existens blir en synbar mätare på hur ekosystemen mår. Ett av riksdagens 16 miljö kvalitetsmål är för övrigt ”Ett rikt växt- och djurliv, med inriktning på biologisk mångfald.” ☒

STIG HOLMSTEDT

FOTO: PETER NILSSON OCH FREDRIK WILDE

Noterat i kanten

Kvällsvandringar

Kvällsvandringarna på 4 tisdagar i maj kring Säbysjön har snabbt blivit populära tilldragelser med ca 30 personer per gång. *Johan Wallin* tog hand om de tre första exkursionerna och *Ulf Svahn* tog hand om den fjärde.

Årets bjöd som vanligt på fina möjligheter att lyssna på många olika sångare med lövsångare, svarthätta, grönsångare, trädgårdssångare sävsångare och rörsångare. Trastsångare uppträdde på flera olika ställen och de som orkade hålla ut längst fick en mycket fin uppvisning av **trastsångaren** i Ravalen. Den årligen återkommande och mycket flitigt sjungande **kärrsångaren** vid vassruggen i kyrkdammsområdet gjorde ingen besviken. Det var ordentlig fart på den under lång tid.

Den 8 maj var höjdpunkter tre brushonor och en hel del grönbenor vid strandängen och bävern vid Jägarkullen som visade sig. Kvällen avslutades med en fin solnedgång vid tornet med spelande vattenrall.

Den 15 maj var det redan sommarvarmt och mycket mygg. Från Kajen observerades fiskgjuse på bo med storlom i vattnet och drillsnäppa strandnära.

Den 22 maj var det sommarlugnt.

Den 29 maj var det förutom sångarna fina hörobsar på gärdsmyg och på den typiskt nattsjungande näktergalen som bjöd på bra uppvisningar på flera olika ställen. Såväl svartvit flugsnappare som sävsparv observerades liksom svarthakedopping och rörhöna. Både hus- och ladusvala och även tornseglare blev det men tyvärr ingen back-svala. Rördrommen hade ännu inte visat upp sig och småfläckiga sumphönan gäckade oss vilket gör att det blir nya möjligheter nästa år. ☒

Smårapporter

Är alltid välkomna till redaktionen. De kan handla om allt möjligt och är kul att läsa. Skickas per mejl eller Messenger! Rapporterade fågelobservationer tas också emot, men publiceras i mån av plats. Däremot kommer alla rapporter alltid med i den årliga rapporten med JOK-Bladet nr 2. ☒

En olidlig hetta...

...präglar den pågående sommaren. Tur att redaktionen har ett svalt arbetsrum att grotta ner sig i nere i källaren...

Naturen lider av stor torka och vi vet ännu inte vilka konsekvenser värmeböljan och regnbristen får i vår del av landet.

På annat håll brinner stora skogsarealer, särskilt i mellersta Sverige. I nästa nummer kan vi sammanfatta vilka skador den långa hetta sommaren har orsakat. ☒



Klubbstyrelsen

Ordförande: Ulf Svahn

Vice ordförande: vakant

Sekreterare: Ulf Franzén

Kassör: Björn Wester

Ledamot: Clas Cronlund

Ledamot: Elisabeth Eklund

Ledamot: Bengt Sundberg

Ledamot: Johan Wallin

Adj. redaktör: Jojje Lintrup

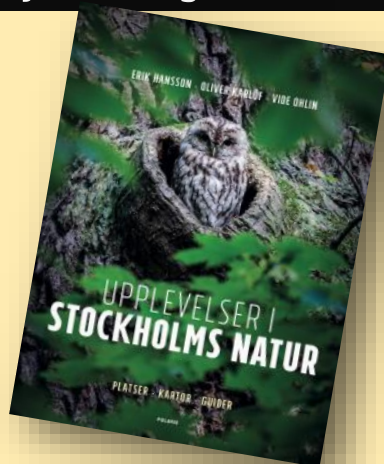
För kontaktuppgifter se hemsidan jokhemsida.se

Ekstyltmalens larv

Redan före den stora värmeböljan såg man den randiga ekstyltmalens härjningar på ekar överallt i Mellansverige. Ingen fara på taket! Larverna är bra föda åt fåglarna och nästa år så ser ekarna gröna och fina ut igen. ☒



Ny naturguide



“Upplevelser i Stockholms natur” visar upp 27 områden som är lätta att ta sig till och samtidigt väl värda en omväg. Författare: Erik Hansson från Natursidan, tillsammans med Oliver Karlöf och Vide Ohlin. Utg. augusti 2018. ☒





Medlemmar i göktyteprojektet i och omkring Järvafältet, Björn Lindkvist, Percy Fredriksson och Peter Cardsjö, i slutet på juni då man skördade frukterna av många timmars arbete med holkuppsättning, och fick ringmärka sammanlagt 198 fåglar totalt.

Bilder från göktyteprojektet

Årets ringmärkning av göktyta har avslutats och resultatet på Järvafältet blev fem häckningar med sammanlagt 34 märkta ungar och sex vuxna fåglar. Fyra häckningar blev framgångsrika medan en misslyckades.

Peter Cardsjö ansvarar för projektet som även sträcker sig långt utanför Järvafältet, bl.a. på Broängarna, Håtuna och Skokloster.

Initiativet till göktyteprojektet togs från början av Erik Arbing i Mariefred, som har ett enormt antal holkar, fr.a. i Sörmland, och som agerat missionär i göktytefrågan sedan åren strax efter millennieskiftet. Han fick kontakt med Peter för ett tiotal år sedan, som i sin tur började med ett tjugotal holkar första året och sedan successivt utökade antalet varje år till de nuvarande 220, varav ett sjuttioal sitter på Järvafältet.

När redaktören var med ute på fältet var två av Peters nya medarbetare med och fick lära sig hur man ringmärker göktytans ungar. Det är Percy, som med sin kompis Björn, ansvarar för kollen av 31 holkar på Järvafältet. Ytterligare ett par stycken medarbetare, bl.a. Katarina Ekestubbe och Jay Hapuarachige, ansvarar för ett mindre antal holkar per person. De ringmärker inte själva, utan rapporterar häckningar till Peter som i alla fall i ett initialt skede hanterar märkningen.

Peter beskriver sin verksamhet med stor kärlek. Arbetet är omfattande. Först ska holkarna snickras och sedan ska de upp på

lämpliga platser. I tytans fall gäller öppna fält med gräsmarker där gula eller svarta tuvmyror (släktet *Lasius*) bygger sina jordhögsbon. Holken ska gärna placeras i solitärträäd eller små åkerholmar.

- Det är rena meditationen att vandra omkring ute på fälten på försommaren och andas in naturens ljud och dofter, säger Peter. Än gal göken, ofta i takt med någon yrvaken näktergal och hundratals andra fågelröster. Det känns spirituellt utan att blanda in någon religion i saken!

Men jobbet är hårt. När holken väl är uppe ska den pluggas så att inte talgoxen flyttar in i varenda en. Sedan, 1 maj, så ska pluggen bort, och då passar Peter på att fylla på med kutterspån eftersom tytan inte bygger eget bo. Med tio dagars mellanrum ska sedan holkarna kollas efter tytägg. De holkar där tytor flyttat in i ska sedan följas fram till ringmärkning, då ungarna behöver vara hanterbara i storlek.

Det är en upplevelse att se Peter hantera fågelungarna. Han har den typiska fasta men varsamma handen, som kan hålla de bräckliga livet så att de inte oroas eller skadas. Och en efter en släpps ner i holken efter förrättad märkning.

På eftersommaren städas holken och pluggas igen, till nästa år. Då cirkeln börjar om på nytt igen. ☒



Bilderna ger en sammanfattning av alla de moment som ingår i göktyteprojektet. Från städning och pluggning av holkarna på hösten, urpluggning i början på maj och sedan flera kontroller av eventuella häckningar, samt slutligen ringmärkning av ungarna och ringkontroller av de vuxna.

JOJJE LINTRUP, text och foto



Holkuppsättning till förmån för hemlösa ugglor...

Hålhäckande fåglar har det svårt. Särskilt de som är beroende av större bohål. Att sätta upp holkar gynnar utsatta arter, som t.ex. göktyta, som beskrivs på annan plats i bladet, eller ugglor som lider svårt av habitatbrist. Pärlugglan är beroende av täta gamla barr- och blandskogar, och är dessutom utsatt för predation av mård. Den behöver många alternativa bohål för att bli framgångsrik. Sparvugglan är inte riktigt lika kinkig med habitatet. Däremot är den noga med hur bostaden ser ut.

Redaktören och kompisen Mattias Järvinen har ägnat hösten och en del av vintern åt att snickra och sätta upp ett antal holkar i norra Järvafältet. Här presenterat med hjälp av några egna fotografier. ☒



Transporterna måste ske med hjälp av cykel eller till fots, så det blev mycket kånkande.

Spionkameran vi satte upp vid en av holkarna avslöjade ett nattligt besök av kattuggla.

